

EVOLUȚII ÎN DOMENIUL SURSELOR STANDARDULUI DE VIAȚĂ AL POPULAȚIEI

IOAN MĂRGINEAN, NARCISA ȚAMBREA, ION VOINEA

The authors take a look on changes in standard of living sources during the transition to market economy in Romania. They want to analyse the effects of these changes on well-being of the population. The conclusion is that some shifts are taking place, specially from salary to income obtained from people's working on their own, but there is small effects on standard of living. The previous strong egalitarianism is still in action mostly because standard of living is going down in transition period for most of the households.

Standardul de viață al populației se definește prin ansamblul elementelor care descriu condițiile materiale de trai și reprezintă o componentă majoră a calității vieții. Nu vom insista acum și aici asupra accepțiilor multiple care se dau noțiunii de “standard de viață” și nici asupra relațiilor acestuia cu calitatea vieții. Vom reține atenția doar cu faptul că prin formularea de mai sus ne detașăm, pe de o parte, de cei care limitează standardul de viață la puterea de cumpărare de care dispune o persoană, respectiv o gospodărie familială sau o colectivitate, inclusiv cea națională, dar și, pe de altă parte, de cei care nu-l diferențiază de calitatea vieții. Or, standardul de viață exprimă mai mult decât puterea de cumpărare și anume cum trăiește efectiv populația, bunurile și serviciile la care are acces. La rândul său, noțiunea de “calitate a vieții” este de mult mai mare întindere, atât în ceea ce privește condițiile de viață, cât și în ceea ce privește dimensiunea subiectivă – evaluativă¹.

În cele ce urmează interesul nostru se îndreaptă cu precădere asupra cercetării evoluțiilor din domeniul *surselor standardului de viață și a efectelor lor asupra distribuției bunăstării în România*.

Înainte de a merge mai departe se impune să recunoaștem un adevăr și anume deteriorarea dramatică a standardului de viață al populației în ultimii 15 ani. Astfel dacă în anul 1989 acesta se situa doar la nivelul atins în 1980, în continuare au avut loc noi amputări. Pentru a le evidenția este suficient să luăm în considerare valoarea PIB pe locuitor, care, în termeni reali, la nivelul anului 1993, se situează la 66%, comparativ cu 1989. De această dată însă procesele ce se produc sunt mai complexe. Sunt oare stopate tendințele accentuate de egalizare

¹ Ioan Mărginean, *Schiță de indicatori ai calității vieții în Calitatea vieții*, anul 2, nr. 3-4/1991.

(omogenizare) din trecut? Apar fenomene de inegalitate, stratificare socială și polarizare? Se observă că, în timp ce o parte a populației, din păcate o infimă parte, reușește să-și îmbunătățească simțitor standardul de viață (unii chiar devin bogați), imensa majoritate se confruntă cu dificultăți deosebite în viața de zi cu zi, cu grupuri marginalizate care trăiesc în privațiune și sărăcie.

Interesul pentru sursele standardului de viață rezidă în legătura directă care se poate face cu tipul de economie. Dacă avem în vedere economia socialistă (de comandă) sursele standardului de viață sunt alcătuite în principal din salarii și plata în natură pentru munca prestată; venituri din fondurile sociale de consum (transferuri directe), sub formă de pensii, indemnizații, alocații și ajutoare în bani; precum și din bunuri și servicii gratuite la locul de utilizare (transferuri indirecte). În plus, deținerea unor funcții în sferile politicului și economicului conferă privilegii. Este de așteptat ca odată cu trecerea la economia de piață să se schimbe modalitățile prin care populația își poate obține resursele de trai. Avem în vedere atât căile de procurare a *veniturilor din muncă*, precum și apariția și afirmarea tot mai puternică a unei a doua surse a standardului de viață, care este *proprietatea*.

Ceea ce s-a întâmplat în România în ultimii patru ani din acest punct de vedere, poate fi ilustrat, și parțial, cu datele din bugetele de familie (Comisia Națională pentru Statistică). Astfel în intervalul 1989-1993 partea ce revine salariilor în veniturile gospodăriilor familiale a scăzut de la 77,1% la 71,5% pentru gospodăriile de țărani. La rândul lor, contribuțiile veniturilor sociale au scăzut de la 7,9% la 4,0%, respectiv de la 5,8% la 4,4%, iar pentru gospodăriile de pensionari scăderea a fost de la 75,1% la 63,6%. În schimb, au sporit contribuțiile ce revin veniturilor din activități pe cont propriu: de la 11,9% la 18,4% pentru salariați, de la 80,4% la 85,7% pentru țărani și de la 24,9% la 30,1% pentru pensionari.

Lăsând la o parte faptul că, cu foarte puține excepții, nu avem de-a face cu gospodării omogene din punct de vedere al statutului ocupațional. Respectiv, acestea să fie alcătuite numai de salariați sau numai de țărani (doar cele de pensionari se regăsesc ca atare într-o proporție însemnată), prin metodologia adoptată de CNS, la veniturile pe cont propriu se include (nediferențiat) și contravaloarea bunurilor și serviciilor primite gratuit. Acest fapt nu permite o suficientă delimitare a surselor de existență, din perspectiva semnificațiilor pe care le avem aici în vedere, respectiv acelea ale apropierei de situația economie de piață. Cu toate acestea mișcarea respectivă este evidentă. În același timp, la nivelul întregii țări a avut loc o scădere a numărului de salariați, atât ca urmare a apariției șomajului, cât și ca urmare a reducerii drastice a ofertei de locuri de muncă pentru noile promoții de absolvenți. În schimb a avut loc o sporire a numărului celor care lucrează pe cont propriu, fie ca agricultori privați, fie ca întreprinzători sau patroni în diferite domenii. Efectele acestor fenomene vor fi evidențiate prin apelul la unele date privind veniturile, obținute din anchetele de diagnoză a calității vieții, realizate la Institutul de Cercetare a Calității Vieții, în anii 1992-1993, pe eșantioane naționale reprezentative de populație adultă (fi

vârsta de peste 18 ani). Mărimea eșantioanelor a fost de 1516 și 1491 subiecți, ceea ce presupune o eroare de $\pm 2,5\%$.

Este bine cunoscut faptul că studiul veniturilor populației ridică probleme dintre cele mai dificile, atât datorită complexității lor, cât și tendinței aproape generale de declarare incompletă (voluntară sau involuntară). Accentul analizei noastre va cădea asupra surselor de venit, definite într-o manieră care să permită, cel puțin teoretic, declararea lor, fără a crea suspiciuni, posibile incriminări.

Într-o abordare sistematică se încearcă mai întâi determinarea *venitului de piață*. La acesta se adaugă transferurile directe și se obține *venitul brut*.

În continuare se scade impozitul direct și rezultă *venitul net* (sau disponibil). Prin includerea transferurilor indirecte și scăderea impozitelor indirecte (pe consum) se constituie *venitul final*.

Evident că venitul de piață nu este în totalitate determinat de aceasta (de altfel o altă denumire utilizată este aceea de *venit factor*). Prin politica adoptată, statul influențează distribuția veniturilor, dar mai ales redistribuția, respectiv transferurile. Printr-o politică accentuat redistributivă și impunerea progresivă a veniturilor are loc o reducere pe măsură a inegalităților inițiale de venit, după cum o politică de impozitare regresivă accentuează decalajele deja existente. Prin urmare, din compararea venitului de piață cu venitul disponibil și cu cel final se poate reține efectul intervenției statului asupra standardului de viață al cetățenilor săi.

Din motive pe care le-am expus cu altă ocazie, inclusiv metodologia de lucru, în anchetele noastre am determinat numai venitul net (disponibil), fie că este vorba de venitul individual al subiectului și al celorlalți membri ai familiei sale, respectiv de venitul total al gospodăriilor familiale ca întreg, fie venitul ce revine pe o persoană din cadrul familiei. Mai exact, sunt determinate veniturile directe nete din muncă, și din proprietate, veniturile în lei din fondurile sociale, precum și contravaloarea în lei a autoconsumului².

În continuare ne vom opri asupra venitului individual al subiecților cercetați, precum și asupra venitului gospodăriei familiale, în încercarea de a releva sursele și nivelurile acestora, factorii determinanți, modele de stratificare în domeniul standardului de viață al populației.

A. Venitul Individual

Așa cum era de așteptat, fiind vorba de populația adultă, marea majoritate a subiecților investigați au raportat un anumit venit individual, mai exact 1448 persoane din cele 1491 investigate în 1993 (ceea ce reprezintă 97% din total, dar în 1992 au declarat un venit individual peste 99% din subiecții studiați). Din totalul celor cu venit individual în anul 1993, un număr de 465 (32,1%) realizează venituri în lei și provenite din autoconsum, iar 126 (8,7%) au numai venit determinat pe baza autoconsumului. În fapt reține atenția că venitul obținut

² Ana Bălașa, Ioan Mărginean, Ilie Sandu, Gheorghe Socol, *Calitatea vieții '92. Anchetă națională*, București, CIDE, 1993.

dintr-o activitate sistematică raportează, în 1993, numai 64,3% din subiecți: 51,5% ca salariați și 12,8% din activitate pe cont propriu.

O parte însemnată din persoanele ocupate desfășura și activități suplimentare, fie ca un al doilea loc de muncă, fie ca diverse activități ocazionale, specifice de altfel și unei părți din cei care nu au un statut ocupațional permanent (ultima categorie reprezintă 35,7% din eșantion: pensionari, casnice, șomeri, elevi - studenți). Așa se face că nu mai puțin de 443 persoane (29,7%) au raportat diverse activități suplimentare și ocazionale. Oamenii lucrează suplimentar pentru a-și întregi veniturile. Totuși nu nevoia este întotdeauna aceea care îi determină. Mulți au venituri mari. Pe de altă parte, acest fapt este un semn al economiei de piață, și care în noile condiții are mari șanse de extindere.

Un prim element de semnalat în legătură cu venitul individual net este nivelul acestuia. În luna august 1993, pentru eșantionul studiat, s-a înregistrat un venit individual mediu de 71.448 lei. Valoarea ca atare s-ar putea să nu fie prea relevantă. Semnificația ei va spori dacă adăugăm faptul că avem de-a face cu o dispersie a veniturilor individuale de-a dreptul impresionantă, de la un minim de 400 lei la un maxim de 5.050 milioane. Este adevărat însă că numai cinci subiecți (0,3%) au declarat un venit de peste 1 milion lei, dar ei dețin 13,5% din valoarea globală a veniturilor individuale.

Diferențieri semnificative se înregistrează în funcție de venitul individual pe principalele categorii determinate după criteriul ocupațional. Subiecții care lucrau pe cont propriu au realizat un venit individual lunar de 97.891 lei, în timp ce salariații au avut 86.915 lei, iar cei fără un statut ocupațional permanent nu aveau decât 39.553 lei lunar.

Diferențieri ale veniturii individuale se produc și în funcție de ocupațiile subiecților și pentru diferite alte categorii de populație. Așa cum se observă din datele prezentate, situațiile cele mai favorabile le au persoanele cu studii superioare și funcționarii, iar situațiile cele mai nefavorabile se întâlnesc la casnice, elevi/studenți și șomeri. Raportat la agricultori, rezultă un indice de ierarhizare între 0,2 și 2.

Valoarea medie a veniturii individuale pentru luna august 1993

Nr. crt.	Total persoane cu venit (1323)	71.448	Indice de ierarhizare	Număr cazuri
1	Agricultori	59.418	1	155
2	Muncitori	83.849	1,4	427
3	Tehnicienii	80.926	1,3	72
4	Funcționari	108.816	1,8	157
5	Personal de specialitate	118.816	2,0	137
6	Șomeri	30.881	0,5	85
7	Pensionari	51.811	0,9	314
8	Casnice	14.236	0,2	104
9	Elevi - studenți	22.120	0,4	28

Cât privește sursele de proveniență ale venitului individual acestea alcătuiesc o structură dominată de salarii. Nu este mai puțin adevărat că salariații sunt cea mai numeroasă categorie de populație studiată. Prin urmare și proporția ce o deține venitul din salarii este cea mai consistentă în cadrul venitului individual. Totuși valoarea deținută de salarii (inclusiv de la al doilea loc de muncă) - exprimată în procente din venitul individual - este inferioară celei deținute de salariați în totalul eșantionului, ceea ce denotă o poziție defavorizantă pentru această categorie de populație. Aici intervine un element ușor de bănuț, deși nu a fost luat în calcul, și anume nivelul mare al impozitării salariilor, ceea ce diminuează substanțial venitul net. Tot o contribuție relativ mică o au pensiile raportate la numărul de pensionari.

Sursele de proveniență ale venitului individual - august 1993 -

Nr. crt.	Specificația	% la numărul de persoane (N=1.449)	% în venitul individual mediu (V =73.600 lei)
1	Salariu, loc de muncă principal	54,24	44,27
2	Salariu al doilea loc de muncă	4,07	1,03
3	Venit din activități ca întreprinzător (patron)	1,10	8,98
4	Venit din activități ocazionale	8,70	6,81
5	Venit din proprietăți	0,28	0,13
6	Venit din vânzarea produselor agricole	6,97	6,06
7	Alocații pentru copii	20,91	1,79
8	Indemnizația pentru șomaj	1,38	0,73
9	Pensii	27,33	11,92
10	Burse	0,07	0,01
11	Alte venituri	2,14	3,48
12	Autoconsum	66,11	14,79

În schimb, activitățile de întreprinzător și patron au o contribuție sporită la venitul individual. Cât privește autoconsumul acesta este specific mai ales pentru agricultori, dar se întâlnește și la alte categorii de populație.

Ultimul element de analiză a venitului individual se referă la *factorii de influență*.

Pentru obținerea celui mai bun model de regresie s-au efectuat încercări succesive, reținându-se în cele din urmă setul de variabile relevante. Fiecare variabilă a fost dihotomizată cu atribuirea valorii 1 pentru situația considerată a fi favorabilă unui venit individual mai înalt.

Determinarea coeficienților de regresie s-a realizat prin metoda celor mai mici pătrate.

Variabilele introduse în analiză au fost: *vârsta* (V) (cu valoarea 1 atribuită populației cuprinsă între 18 și 60 ani), *sexul* (S) (valoarea 1 pentru bărbați), *activitatea suplimentară* (AS), *pregătirea școlară* (PS) (cu valoarea 1 pentru pregătirea universitară), *deținerea de proprietăți* (PROP) (valoarea 1 atribuită pentru unități de producție, magazine comerciale, mașini agricole, pământ în suprafață de peste 2 ha), *mediul de rezidență* (R) (valoarea 1 pentru urban), *activitatea pe cont propriu* (ACP).

Dintre aceste șapte variabile, primele cinci s-au dovedit semnificative pentru nivelul venitului individual net. Mediul de rezidență și activitatea pe cont propriu au fost eliminate din modelul de regresie. Dacă luăm în considerare numai venitul în lei (raportat de 1.323 subiecți, 91,3%), atunci variabila *studii* este înlocuită de *mediul de rezidență*.

Coeficienții de regresie pentru venitul individual net

Variabila	Coeficientul B	Eroarea standard a lui B	Coeficientul β	Prag de semnificație
Proprietate	88.416	15.867	0,14	0,0000
Sexul	36.754	9.591	0,10	0,0001
Activitate suplimentară	35.436	10.125	0,08	0,0008
Pregătirea școlară	29.935	15.126	0,05	0,0480
Vârsta	23.913	11.944	0,05	0,0455
Constanta	11.600	12.177	-	0,3489

Coeficientul de regresie multiplă $R = 0,022025$

$$R^2 = 0,04851$$

$$F = 15,14$$

Semnificativ la 0,0000

Ecuția matematică a modelului:

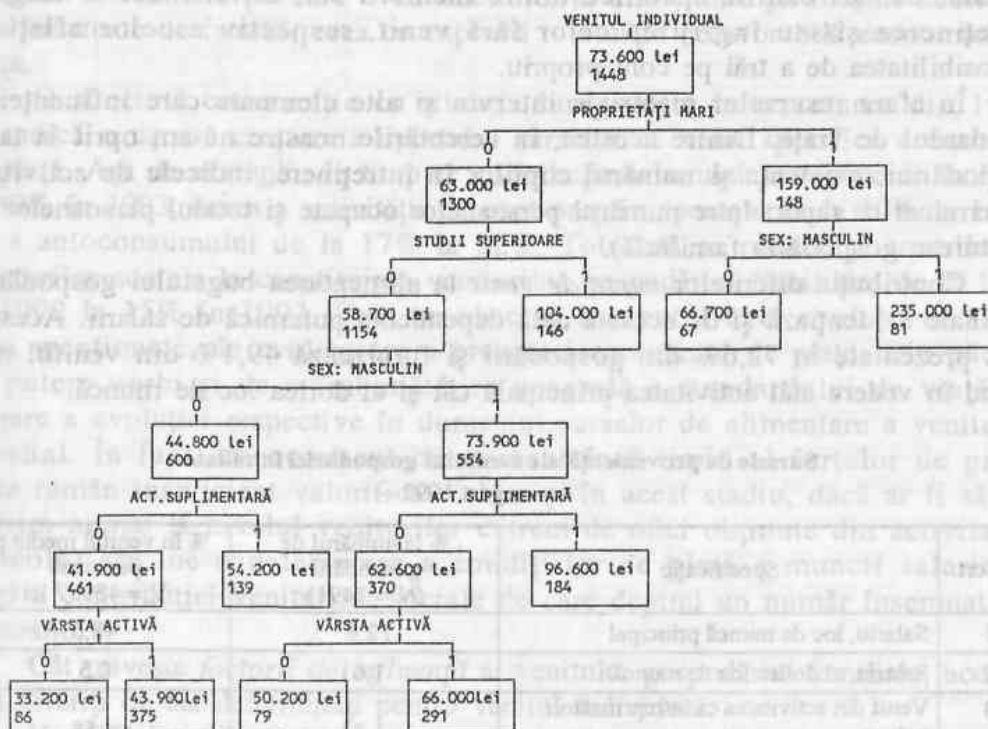
$$VI = 11.600 + 88.416 \cdot PROP + 36.754 \cdot S + 35.436 \cdot AS + 29.935 \cdot PS + 23.913 \cdot V$$

Într-adevăr, pentru variabilele reținute în modelul de regresie, influența asupra nivelului venitului individual este de tipul celei prognozate. Deținerea de proprietăți, desfășurarea de activități suplimentare, pregătirea de nivel universitar, situarea în grupele de vârstă active, sau a fi de sex bărbătesc situează subiecții pe poziții avantajoase în obținerea de venit individual. De altfel, constituirea unui

arbore de regresie prin *metoda segmentării* ne va prezenta relațiile respective într-o manieră deosebit de sugestivă³.

La nivelul 1 se detașează proprietari, care au un venit mediu individual de 159.000 lei, iar în cadrul acestora bărbații au un venit mediu de 235.000 lei.

Dintre subiecții care nu dețin proprietăți, la nivelul 2 se detașează cei cu studii superioare, cu venitul individual mediu de 104.000 lei, pentru ceilalți contând faptul că sunt bărbați, desfășoară activități suplimentare sau sunt de vârstă activă.

³ *Segmentarea* este o metodă de explicare a unei variabile Y calitative sau cantitative prin diviziuni succesive ale eșantionului. Cadrul de referință: regresia și analiza discriminantă.

Eșantionul se împarte în două subeșantioane. Unul se folosește pentru construirea arborelui de segmentare, celălalt pentru validarea acestuia și determinarea arborelui optimal de dimensiune minimă.

Principiu: la fiecare etapă (nod):

- pentru fiecare variabilă se determină cea mai bună diviziune față de variabila de explicat;
- se selectează acea variabilă care oferă cea mai bună diviziune.

Criterii de diviziune:

- pentru Y variabilă continuă: maximizarea variației între clase;
- pentru Y variabilă calitativă: criteriul lui Chi².

Utilitatea metodei: previziunea (stabilește pentru fiecare individ în parte nodul terminal în care acesta se găsește).

- Y calitativă, fiecare individ aparține unei clase terminale;
- Y cantitativă, fiecărui individ i se asociază valoarea medie a nodului terminal.

B. Veniturile gospodăriei familiale

Veniturile gospodăriei familiale, alcătuită din totalitatea persoanelor (de regulă rude apropiate) care locuiesc împreună și au buget comun, provin atât din veniturile individuale aduse din exterior de membrii săi sau din activitatea ce o desfășoară în interior, cât și din proprietățile deține. Pentru analiza standardului de viață unitatea primară de raportare este tocmai gospodăria familială. Se au în vedere resursele materiale de care dispune această unitate socială, dar și relațiile specifice dintre membrii săi, astfel încât se asigură întreținerea și/sau îngrijirea celor fără venit, respectiv a celor aflați în imposibilitatea de a trăi pe cont propriu.

În afara resurselor materiale intervin și alte elemente care influențează standardul de viață. Dintre acestea, în cercetările noastre ne-am oprit la talia gospodăriei, existența și numărul copiilor în întreținere, indicele de activitate (determinat ca raport între numărul persoanelor ocupate și totalul persoanelor ce alcătuiesc gospodăria familială).

Contribuția diferitelor surse de venit la alimentarea bugetului gospodăriei familiale evidențiază și de această dată dependența puternică de salarii. Acestea sunt prezentate în 72,6% din gospodărie și furnizează 49,1% din venitul net, având în vedere atât activitatea principală cât și al doilea loc de muncă.

Sursele de proveniență ale veniturii gospodăriei familiale

– august 1993 –

Nr. crt.	Specificație	% la numărul de gospodării (N = 1491)	% în venitul mediu pe persoană $V_m = 48997$ lei
1	Salariu, loc de muncă principal	72,6	48,6
2	Salariu, al doilea loc de muncă	1,61	0,5
3	Venit din activitatea ca întreprinzător/patron	1,81	4,58
4	Venit din activități ocazionale	9,81	3,62
5	Venit din proprietăți	0,47	0,13
6	Venit din vânzarea de produse agricole	8,06	3,26
7	Alocație pentru copii	36,87	1,40
8	Indemnizația de șomaj	10,81	1,41
9	Pensii	44,39	11,83
10	Burse	0,47	0,04
11	Alte venituri	3,22	2,75
12	Autoconsum	63,67	21,92

Reținem atenția și cu faptul că cvasitotalitatea gospodăriilor realizează venituri sociale directe, mai exact 92%, dar cu un aport de venit de numai 14,79%. La rândul lor, activitățile pe cont propriu aduc venituri directe ce reprezintă 14,3%

din total și sunt prezente în 15% din gospodării, iar autoconsumul, cu 21,9% din venit, este prezent în 63,7% din gospodării.

Pe de altă parte însă trebuie sesizată contribuția relativ mică a activității pe cont propriu și a proprietății în resursele de venit direct. Aici putem avea de-a face atât cu efectul insuficienței dezvoltării economice de piață, dar și cu cel al reținerii de a declara venitul real în mai mare măsură decât în cazul altor categorii. La rândul său, autoconsumul are valori deosebit de înalte, care nu pot fi sustrate influenței datorate slabei dezvoltări economice și a ponderii însemnate pe care o au cheltuielile alimentare în totalul cheltuielilor efectuate de familii, ceea ce exprimă o situație nefavorabilă economiei de piață.

O succintă comparație cu situația înregistrată la cercetarea din 1992 ne indică o ușoară creștere a aportului surselor de venit specifice economiei de piață. Așa de exemplu, în timp ce contribuția salariului se reduce de la 56% la 49% în 1993, aceea a activității pe cont propriu sporește de la 10% la 14%, iar a autoconsumului de la 17% la 22%. Totodată se reduce și contribuția veniturilor sociale la constituirea veniturilor gospodăriei familiale, de la 17% în 1992 la 15% în 1993. Deci se observă începutul unei evoluții de tipul celei menționate, de evidențiere a prezenței economiei de piață. Din păcate, nu putem vorbi și de o îmbunătățire generală a standardului de viață ca urmare a evoluției respective în domeniul surselor de alimentare a venitului familial. În fapt, concomitent cu avansul încă timid al forțelor de piață (care rămân insuficient valorificate chiar și în acest stadiu, dacă ar fi să ne referim numai la nivelul veniturilor extrem de mici obținute din activitatea agricolă) are loc o deteriorare a condițiilor de plată a muncii salariale, ca și a contribuției veniturilor sociale de care depind un număr însemnat de persoane.

Cât privește *factorii de influență* ai venitului gospodăriei familiale, aceștia sunt diferiți de cei determinați pentru venitul individual.

Variabilele utilizate pentru a face predicții asupra mărimii venitului mediu pe o persoană din gospodăria familială sunt:

1. Numărul de persoane din gospodărie (NPG) (valoarea 1 pentru cel mult patru membrii);
2. Indicele de activitate în gospodărie (IAG) (valoarea 1 pentru un indice de cel puțin 1/2 determinat ca raport între numărul persoanelor care lucrează dintr-o gospodărie și totalul persoanelor acesteia);
3. Proprietăți (PROP);
4. Activități suplimentare (AS);
5. Studiile subiectului (PS);
6. Specificul activității subiectului (ACP) (valoarea 1 pentru activități pe cont propriu).

Ultima variabilă nu a fost reținută în modelul de regresie. Proprietățile și indicele de activitate se dovedesc a fi cei mai relevanți predictorii.

Coefficienții de regresie determinați prin metoda celor mai mici pătrate
Venitul mediu/Personă
Efecte principale

Variabila	B	Eroarea standard a lui B	β	T	Prag de semnificație
Pregătire studii superioare	15.336	6.639	0,059	2,310	0,02
Activitate suplimentară	15.762	4.580	0,088	3,441	0,00
Proprietăți	36.160	6.957	0,132	5,197	0,00
Număr persoane în gospodărie	-5.613	1.285	-0,11	-4,36	0,00
Indice de activitate	21.271	6.984	0,078	3,045	0,00
Influența variabilelor aleatoare	49.747	6.148		8,091	0,00

Coefficient de regresie multiplă $R = 0,2247$

$$R^2 = 0,05053$$

$$F = 15,77$$

Prag de semnificație pentru $F = 0,00$

Ecuția matematică a modelului este:

$$VM = 49.747 + 15.336*PS + 15.762*AS - 5.613*NPG + 21.271*IAG + 6.160*PROP$$

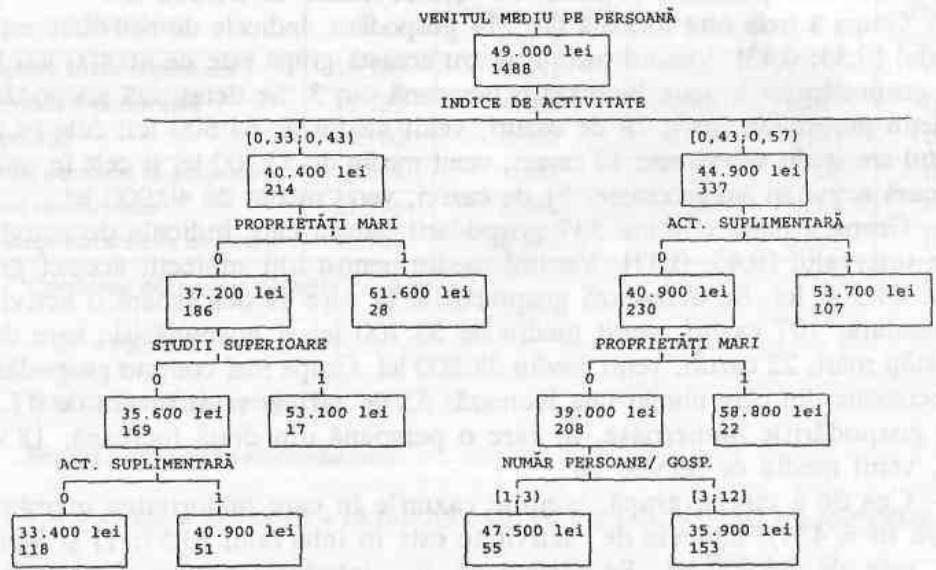
Se observă că:

- deținerea de proprietăți duce la o creștere a venitului mediu cu 36.160 lei, în condițiile în care ceilalți predictorii sunt menținuți la o valoare constantă.
- o creștere de 0,1 a indicelui de activitate duce la o creștere de 2130 lei a venitului mediu pe persoană. De exemplu, într-o familie de patru persoane: cuplu + 2 copii, în care părinții lucrează, adăugarea a încă unui venit permanent obținut de unul din cei doi copii duce la o creștere a venitului mediu cu o valoare de: 5320 lei, în condițiile în care ceilalți predictorii sunt menținuți la o valoare constantă. Venitul pe o persoană scade în condițiile în care gospodăriile sunt numeroase (peste patru membrii). La rândul lor, se dovedesc influente și unele elemente care țin de individ, respectiv pregătirea superioară a subiectului și desfășurarea de activități suplimentare.

Arborele de segmentare pentru venitul mediu pe persoană are la prima diviziune indicele de activitate, cu cinci grupe.

- Prima grupă formată din 283 gospodării; Indice de activitate cuprins în intervalul $[0; 0,08]$. Venitul mediu pentru acest interval este 49.300 lei. Este grupa gospodăriilor în care nu lucrează nici o persoană: predomină gospodăriile de pensionari singuri sau cuplu de pensionari - 156 gospodării, pentru care venitul mediu este 39.700 lei.

- Cea de a doua grupă conține 223 gospodării, iar Indicele de activitate este cuprins în intervalul $[0,08; 0,33]$. Venitul mediu pentru acest interval este 28.800 lei. Este grupa gospodăriilor în care lucrează cel mult o persoană din 4. Se evidențiază în interiorul grupei, gospodăriile ale căror subiecți desfășoară o activitate suplimentară - 73 de cazuri, pentru care venitul mediu este de 35.700

VENITUL MEDIU PE PERSOANĂ49.000 lei
1488**INDICE DE ACTIVITATE**

[0,57;1]

66.600 lei
431**PROPRIETĂȚI MARI**0
58.000 lei
3851
139.000 lei
46**ACT. SUPLIMENTARĂ**0
75.600 lei
301
259.000 lei
16

C. Caracteristici ale standardului de viață

Așa cum s-a menționat deja suntem interesați să relevăm, fie și parțial deocamdată (datorită, în primul rând, limitării datelor de care dispunem), acele caracteristici ale standardului de viață care să ne permită o privire asupra proceselor de stratificare, respectiv de inegalitate, sărăcie, privațiune, bunăstare.

Pentru aceasta vom lua în considerare câțiva indicatori, cum sunt *venitul mediu pe o persoană* din gospodăriile familiale din care fac parte subiecții noștri, fie în calitate de cap de familie sau de soție a acestuia, fie în aceea de părinte (socru, soacră), copil (noră, ginere) sau nepot al cuplului de referință; *venitul total al gospodăriei familiale; înzestrarea gospodăriei cu bunuri de folosință îndelungată; dotarea locuinței cu dependențele* ce exprimă minimum de confort; *deținerea de proprietăți*.

Valoarea *venitului mediu pe o persoană* ce revine la cele 1491 gospodării cercetate în anul 1993 era de 48.997 lei, de 4,47 ori superior, în valoare nominală celui înregistrat în cercetarea din 1992. Acest raport este superior indicelui global de creștere a prețurilor, care în intervalul mai 1992 - august 1993 a fost de 4,04. Totuși nu ar trebui să ne grăbim să facem o comparație directă, deoarece nu cunoaștem indicele efectiv al costului vieții pentru modelele de consum ale populației, iar de regulă mărfurile cele mai căutate se scumpesc mai mult. Este de așteptat ca indicele costului vieții să fie superior indicelui general de creștere a prețurilor. Prin urmare, creșterea nominală a valorii medii a venitului lunar pe persoană, chiar peste nivelul indicelui prețurilor, din 1993 față de 1992, nu se traduce într-o îmbunătățire generală a standardului de viață. Acest aspect este valabil și pentru fiecare decilă de venit în parte, pentru care valoarea raportului respectiv este cuprinsă între 3,78 ori și 5,06 ori.

Venitul mediu pe persoană, calculat pe decile

Decila	1992	1993	Comparație $D_i '93/D_i '92$
1	2.475	11.985	4,84
2	4.225	21.320	5,05
3	5.425	27.020	4,98
4	6.485	32.070	4,95
5	7.335	37.130	5,06
6	8.465	41.190	4,95
7	9.910	47.880	4,83
8	11.605	54.550	4,75
9	14.545	64.820	4,46
10	39.860	150.660	3,78
Total eșantion	10.960	48.997	4,47

În schimb, din compararea veniturilor pe decile rezultă două tendințe semnificative. Pe de o parte, este vorba de *o nouă structurare a veniturilor*. Se

observă că, pentru anul 1993, de regulă, sporește proporția pe care o reprezintă o decilă inferioară raportată la cea imediat următoare, precum și aceea rezultată din raportarea decilei 1 la decila 10. De altfel din această ultimă decilă putem desprinde valorile răzlețe, de peste un milion, înregistrate la 5 gospodării, ceea ce înseamnă că 0,3% dintre acestea dețin 9% din venitul total la 1993 (și 12% în 1992).

Raportul interdecile

	1992	1993
D_1/D_{10}	0,06	0,08
D_1/D_2	0,59	0,56
D_2/D_3	0,78	0,79
D_3/D_4	0,84	0,84
D_4/D_5	0,88	0,86
D_5/D_6	0,87	0,89
D_6/D_7	0,85	0,88
D_7/D_8	0,85	0,88
D_8/D_9	0,80	0,84
D_9/D_{10}	0,36	0,43

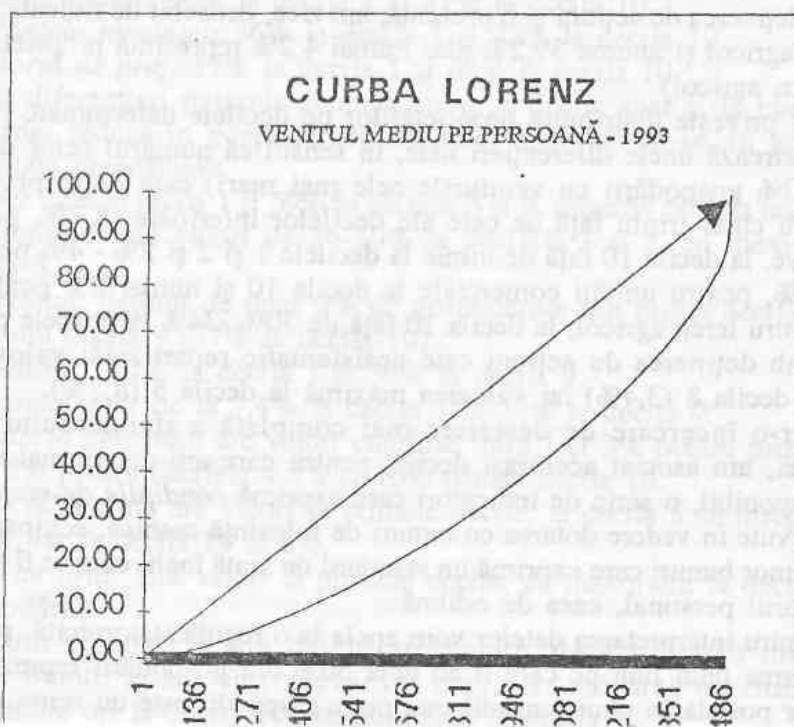
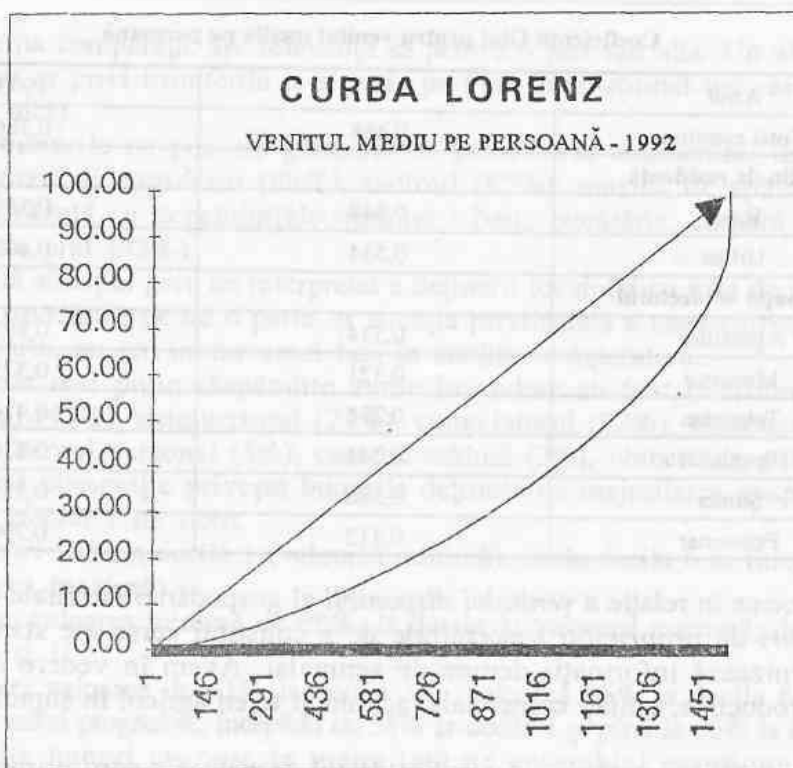
Pe de altă parte, însă se evidențiază și o accentuare a sărăciei pentru grupul cel mai defavorizat de populație, prin deteriorarea raportului D_1/D_2 în anul 1993, comparativ cu 1992.

Cât privește inegalitatea de venit, măsurată prin valoarea coeficientului Gini (acesta reprezintă indicele de concentrație a veniturilor și are valoarea 0 când există egalitate și valoarea 1 când există inegalitate totală, adică întregul venit ar reveni unei singure persoane), reținem o primă informație potrivit căreia împrăștierea veniturilor s-a redus în 1993 comparativ cu 1992. Dificil de afirmat totuși că ar fi vorba de o reducere efectivă a inegalității pe ansamblul gospodăriilor.

Avem de-a face, în primul rând cu reducerea inegalităților de venit pentru gospodăriile șomerilor, de la 0,588 la 0,355 în 1993, ceea ce influențează atât situația din urban cât și pe cea înregistrată pe total eșantion.

Curbele Lorenz, de altfel, formează cu prima bisectoare ariile de 2212 pentru anul 1992 și 1932 pentru anul 1993, fiind aproape identice.

Dacă avem de-a face cu o restrângere a inegalității în anul 1993, comparativ cu 1992, este desigur o problemă cu semnificație aparte. Oricum faptul respectiv se produce, din păcate, pe fondul general al unor venituri mici. Așa încât la alternativa respingerii adâncimii inegalității nu avem altceva de adăugat decât persistența omogenizării în sărăcie a imensei majorități a populației. Un lucru este însă cert, inegalitatea de venit există. Este adevărat însă că se înregistrează o inegalitate moderată la acest nivel al venitului disponibil.

Coeficienții Gini pentru venitul mediu pe persoană

Anul	1992	1993
Total eșantion	0,458	0,386
Mediu de rezidență		
Rural	0,348	0,369
Urban	0,534	0,402
Ocupația subiectului		
Agricultor	0,334	0,393
Muncitor	0,321	0,375
Tehnician	0,276	0,414
Specialist	0,241	0,370
Șomer	0,588	0,355
Pensionar	0,312	0,290

Punerea în relație a *venitului disponibil* al gospodăriei familiale cu *deținerea unor tipuri de proprietăți* susceptibile de a constitui surse ale standardului de viață furnizează informații demne de semnalat. Avem în vedere deținerea de unități productive, unități comerciale, acțiuni și teren agricol în suprafață de peste 0,5 h.

Mai întâi constatăm o răspândire destul de redusă pentru primele trei tipuri de proprietăți, respectiv 2,5% la unități comerciale, 3% la unități productive și 5,2% la deținerea de acțiuni și o prezență, am zice, deosebit de ridicată, la deținerea de teren agricol și anume 39,2% (dar numai 4,2% reprezintă proprietarii cu peste 5 ha teren agricol).

Cât privește distribuția proprietăților pe decilele determinate pentru venit, se înregistrează unele diferențieri nete, în sensul că numărul celor din decila 10 (acele 10% gospodării cu veniturile cele mai mari) care dețin proprietăți este dublu sau chiar triplu față de cele ale decilelor inferioare (8,7%, pentru unități productive, la decila 10 față de nimic la decilele 1 și 2 și 2% - 4% pentru decilele 3 - 9; 6%, pentru unități comerciale la decila 10 și numai 2% pentru decila 9; 59%, pentru teren agricol, la decila 10 față de 30% - 34% la primele patru decile). În schimb deținerea de acțiuni este nesistematic repartizată: valoarea minimă apare la decila 8 (3,4%) iar valoarea maximă la decila 5 (8,7%).

Într-o încercare de descriere mai completă a standardului de viață al populației, am asociat aceluiași decile, pentru care am determinat nivelurile de venit disponibil, o serie de indicatori care exprimă *condițiile de viață*. Mai exact au fost avute în vedere dotarea cu bunuri de folosință casnică, echiparea locuinței, posesia unor bunuri care exprimă un standard de viață înalt, cum ar fi autoturismul, calculatorul personal, casa de odihnă.

Pentru interpretarea datelor vom apela la o regulă statornicită, potrivit căreia neposedarea unui bun pe care îl au deja 50% din gospodării reprezintă o privațiune, iar posedarea unui bun util mai puțin răspândit este un semn de bunăstare.

Desigur ultima comparație are relevanța sa pentru o țară sau alta. Un alt nivel al comparațiilor ar privi trimiterile la situația pe plan internațional (pe care însă nu o efectuăm aici).

Între bunurile cu posesie generală de peste 50% enumerăm: televizorul (92%), aragazul și frigiderul (86%), radioul (82%), mașina de spălat (71%), locuința prevăzută cu dependențele minime - baie, bucătărie, cămară - (61%), aspiratorul de praf (53%).

Datorită situației greu de interpretat a deținerii locuinței cu titlu de proprietar (87% din gospodării), pe de o parte, și situația privilegiată a unor chiriași la stat, pe de altă parte, nu am inclus acest bun în analiza comparativă.

Bunurile mai puțin răspândite avute în vedere au fost telefonul (48%), magnetofonul (43%), autoturismul (27%), congelatorul (22%), videocasetofonul (16%), calculatorul personal (5%), casa de odihnă (3%), obiecte de artă (2%).

O primă observație privește bunurile deținute de majoritatea gospodăriilor începând cu *decila 1 de venit*.

Televizor: 75% la decila 1 (valoarea minimă), iar la decila 6 se înregistrează 97% (valoarea maximă).

Aragaz: valoarea minimă de 68%, la decila 1; valoarea maximă, de 89% la decilele 5, 6 și 10.

Frigider: valoarea de 61% la decila 1 și valoarea 95% la decila 6.

Radio: valori progresive, începând cu 58% la decila 1 și până la 95% la decila 10.

Celelalte bunuri cu posesie majoritară pe ansamblul eșantionului au o distribuție progresivă și mai diferențiată pe decilele de gospodării după venit.

Mașina de spălat: 46% la decila 1 și 81% la decila 10.

Dependențele locuinței: 36% la decila 1 și 72% la decila 10.

Aspiratorul de praf: 17% la decila 1 și 68% la decila 10.

Evident diferențieri puternic semnificative pe decile apar și la bunurile cu o frecvență mai redusă în gospodăriile studiate, menținându-se, în general, o proporționalitate crescătoare.

Telefonul: 22% în decila 1 și 59% în decilele 5 și 6, respectiv 56% la decila 10.

Magnetofonul: are valori de 26-30% la decilele 1 și 2, cu maximum de 52% la decila 6.

Autoturismul: deținut de doar 9% de gospodăriile din prima decilă, dar de 41% de cele din decila 9 (37% la decila 10).

Congelatorul: 3,4% la decila 1 și 39% la decila 9.

Videocasetofonul: de la 7,4% la decila 1 la 32% la decila 9.

Calculatorul personal: are valori cuprinse între 1 și 3% pentru primele trei decile, 3,5 - 6% pentru decilele 4 - 9 și 10% pentru decila 10.

Casa de odihnă nu are valori la primele decile, la decila 5 se înregistrează posesia la 5%, iar la decila 10 la 8%.

Obiecte de artă: fără valori la primele decile, cu maximum la decila 9, de 5% din gospodării.

După cum se observă din datele prezentate, dacă valoarea minimă a înzestrării cu bunuri apare, într-adevăr, la decila 1, valoarea maximă nu se regăsește de multe ori la decila 10 sau nu numai la decila 10.

Pentru restrângerea informațiilor, la ceea ce considerăm că reprezintă minimum de confort, am elaborat un *indicator al aparatelor de uz casnic esențiale*. El este compus din: aparat de radio și/sau televizor, aragaz, mașină de spălat, frigider și/sau congelator. Confruntate cu această exigență minimă de confort, gospodăriile studiate le fac față doar în proporție de 56%, cu diferențieri de la 24% (decila 1) la 74% (decila 10), dar începând cu decila 3 se înregistrează deja o proporție de 50%, fără a avea de-a face cu sporirea continuă a înzestrării.

Dacă avem în vedere un *indicator general* al condițiilor de viață, compus din existența dependențelor minime ale locuinței, posesia aparatelor de uz casnic esențiale, existența telefonului și posesia de autoturism (elemente ale unui standard civilizată în societatea modernă), numai 16% din gospodării sunt complet echipate, în timp ce 23% nu au nici unul din bunurile și dotările enumerate. Diferențiat pe decile, înzestrarea nu se prezintă nici în acest caz continuu crescător, prin trecerea de la decila 1 la decila 10, deși între ele distanța este cea mai mare, respectiv de la 2% la 26%, dar în timp ce la decilele 5 și 6 avem valori de 22% și 20% la decilele 7 și 8 sunt de numai 17% și 14%.

Posesia bunurilor esențiale de confort (%)

Decile de venit	Aparate de uz casnic esențiale	Dotările de confort modern
1	24	2
2	43	7
3	50	13
4	62	10
5	60	22
6	64	20
7	64	17
8	60	14
9	63	25
10	67	26
TOTAL	56	16

Pe baza datelor prezentate putem formula concluzia potrivit căreia la decila 1 (determinată ca primele 10% din gospodării cu veniturile cele mai mici) avem de a face cu o *sărăcie extrem de severă*. La veniturile mici se asociază o dotare redusă în privința condițiilor de viață. Sărăcia se întâlnește și la următoarele decile de venit. Cu atât mai mult avem de a face cu anumite privațiuni, legate de venitul insuficient, de lipsa dotărilor minime pentru a se putea vorbi de un standard civilizată (începând cu asigurarea apei potabile și până la mijloacele moderne de comunicare și transport) și care nu ocolesc nici chiar multe din gospodăriile situate în decilele superioare de venit. Desigur însă că nu trebuie confundată

sărăcia cu privațiunea. Dacă sărăcia este fără îndoială o privațiune, aceasta din urmă nu echivalează întotdeauna cu o stare de sărăcie.

Încercarea de *validare* a nivelurilor de venit specifice diferitelor decile, prin autoevaluarea efectuată de subiecții studiați, nu a furnizat nici ea rezultate deosebit de tranșante. Totuși diferențieri semnificative există, în sensul că cei cu venituri mici percep într-o proporție mai mare a avea o situație materială dificilă, respectiv cei cu venituri mai mari reclamă în mai mică măsură o situație precară. Evident aceste diferențieri sunt mai mari între extremele scalei veniturilor. Astfel în timp ce pe total eșantion 25% din subiecți consideră că dispun de venituri sub strictul necesar, la decilele 1 și 2 valorile respective sunt de 53% și 41% (totuși nu 100%!). Mai mult și la decilele 9 și 10 apar astfel de cazuri, mai exact valori de 8% și 9% (nu zero!). Tot astfel, la polul opus, numai 9% din subiecți consideră că dispun de venituri suficiente, dar valoarea la decila 10 este de numai 22%, în timp ce și o mică parte (4%) din subiecții din gospodăriile aparținând decilei 1 de venit dau același răspuns.

Am reprodus în cele de mai sus anumite valori de estimare a veniturilor gospodăriilor de către subiecții cercetați cu privire specială spre decilele la care ar fi trebuit să se înregistreze valori apropiate de 100%, respectiv apropiate de zero. Nu acestea sunt însă valorile observate. În acest fel estimăm, la rândul nostru, că autoevaluările exprimă, nu atât stări de fapt (cu situațiile lor specifice), ci judecăți de valoare, afectate de așteptările și sistemele de valori ale subiecților. Luarea acestor estimări ca adevăruri obiective, fie chiar și pe considerentele că modelele de consum sunt diferite de la o gospodărie la alta, și/sau că necesarul de cheltuieli este și el diferit la gospodării asemănătoare ca talie și structură etc. (cum se procedează în multe anchete de opinie publică) este incorectă, dar și ignorarea lor este incorectă. În ceea ce privește cercetarea noastră, se dovedește utilitatea unei astfel de autoevaluări. În primul rând, subiecții ale căror gospodării sunt plasate la decilele inferioare de venit și unde dotările sunt total necorespunzătoare reclamă în mai mare măsură situația de sărăcie, iar acest aspect într-adevăr nu trebuie să fie ignorat.

Problema de cercetare care se pune este aceasta: *Până unde se întinde sărăcia?*

Se cunoaște faptul că literatura de specialitate asupra acestui fenomen, deși suficient de bogată, este încă departe în a furniza un răspuns adecvat. Într-adevăr, încercările efectuate, pe baza unor indicatori multipli, pentru a determina numărul de straturi ale standardului de viață, în condițiile actuale ale României, ne-au condus doar la clasificări incongruente. Or, chiar dacă din punct de vedere teoretic problema clasificărilor multiple congruente nu este rezolvată (vezi Paradoxul Arrow, 1952), în plan empiric se pot întâlni astfel de modele. Nu a fost însă și cazul cercetărilor noastre.

Modelul de stratificare cu cele mai multe șanse de validare prin intermediul indicatorilor utilizați este unul dihotomic. Mai exact un model ce împarte, surprinzător, în jumătăți scala decilelor constituite după venit.

Se formează două straturi, respectiv *SĂRĂCIE* și *BUNĂSTARE*.

Vom prezenta succint rezultatele demersului întreprins pentru a ajunge la modelul enunțat pe care nu l-am prevăzut inițial.

Mai întâi am încercat să delimităm stratul sărăciei. Apelul la un procedeu clasic deosebit de exigent, de împărțire la 2 a valorii venitului mediu pe persoană, a stabilit un prag al sărăciei, pentru luna august 1993, în valoare de 24.500 lei, respectiv 5.500 lei pentru luna mai 1992. Aceste valori se situează la limita superioară a decilei 2, în anul 1993 (deci 20% gospodării sărace) și la limita superioară a decilei 3 în anul 1992 (30% din gospodării). Coeficientul de inegalitate Sen are însă valori deosebit de mici, de numai 0,09 pentru 1993⁴, iar indicatorii condițiilor materiale de viață arată și ei situații cu totul precare și dincolo de această limită.

Prin urmare s-au căutat alte criterii de delimitare. Unul dintre acestea se referă la pragul de subzistență, elaborat pe baza metodologiei ICCV (coordonator dr. Gheorghe Barbu). Acest criteriu furnizează un prag cu valoarea de circa 30.000 lei, respectiv 27% din gospodării, pentru anul 1993 și numai 18% pentru 1992. Coeficientul Sen pentru 1993, are valoare puțin relevantă (0,14).

Aplicarea regresiei logistice⁵, pentru același set de predictorii reținuți pe ansamblul eșantionului, a condus în cele din urmă la modelul dihotomic cu cea mai bună validare empirică.

⁴ Acest coeficient combină incidența și distribuția veniturilor mici într-un singur indicator. Formula de calcul este

$$P = H * \left[1 - (1 - I) * \left(1 - G_p * \frac{q}{q + 1} \right) \right]$$

unde: q este numărul săracilor, adică numărul subiecților (gospodăriilor) situate sub un prag de sărăcie,

H este raportul de sărăcie; $H = \frac{q}{n}$

(n este numărul total de subiecți),

I este raportul de prăpastie a veniturilor definite după cum urmează:

$$I = \frac{1}{q} * \sum_{i=1}^q \frac{z - y_i}{z}$$

unde

z - valoarea pragului de sărăcie,

y_i - venitul gospodăriilor situate sub pragul de sărăcie,

G_p este coeficientul Gini calculat pentru subiecții aflați sub un prag de sărăcie.

Coeficientul Sen poate lua valori de la 0 la 1. Valoarea 0 este obținută dacă fiecare subiect are venitul situat deasupra liniei de sărăcie, iar valoarea 1, dacă toți subiecții au venit 0.

⁵ Regresia logistică este o manieră de a modela relația între o variabilă calitativă y cu două categorii, reprezentată adeseori prin prezența sau absența fenomenului studiat, și variabile Xi care pot fi cantitative sau calitative. Probabilitatea de apariție a fenomenului când se cunosc valorile variabilelor Xi, este:

$$Pr = \left(y^+ / x_1, \dots, x_p \right) = \frac{1}{1 + \exp(-(\alpha + \sum \beta_i x_i))}$$

Coeficientul β_1 este raportul odd-ratio (coeficientul parităților) asociat variabilei Xi ajustat asupra celorlalte variabile ale modelului.

Modelul regresiei logistice poate fi redus la un model liniar:

Logit $P = \alpha + \beta_1 x_1 + \dots + \beta_p x_p$, unde Logit este transformarea: $\text{Logit } P = \ln \left(\frac{y}{1-y} \right)$

Prin metodologia aplicată se dispune de două tipuri de date pentru gospodării, respectiv valorile observate (ce le situează într-o anumită decilă de venit) și valorile de predicție. Fiecare gospodărie este plasată în funcție de cele două șiruri de date. Modelul reținut, ce reunește, pe de o parte, decilele 1 - 5, și, pe de altă parte, decilele 6 - 10, se caracterizează prin efectul puternic al tuturor predictorilor (pragul de semnificație de sub 0,0000) și un procent peste medie al clasificărilor congruente (coincidența datelor observate cu cele de predicție), atât pe total, cât și pe fiecare strat în parte. De această dată și coeficientul Sen, de 0,3, este suficient de relevant, indicând o prezență certă a inegalității. Ecuația modelului regresiei logistice (coeficienții B în cazul orientării spre stratul sărăciei, respectiv decilele 1 - 5) = $-0,43 - 1,90*1AG - 1,26*PS - 1,04*PROP - 0,71*AS + 0,47*(NPG)$.

Lectura acestei ecuații arată astfel: fenomenul *Sărăciei* este întâlnit la gospodăriile unde indicele de activitate este mic, subiectul studiat nu are studii superioare, nu se dispune de proprietăți însemnate, nu se desfășoară activități suplimentare și este o gospodărie numeroasă. Caracteristicile opuse se asociază cu *Bunăstarea*, respectiv, avem de-a face cu un indice înalt de activitate, există cel puțin o persoană cu studii superioare, după cum se dispune de proprietăți relativ importante, se desfășoară activitate suplimentară și este o gospodărie de talie mică.

Pentru regresia orientată după stratul *Bunăstării*, termenul constant și coeficienții B au semne schimbate dar sunt de valori foarte apropiate de cele anterioare, la fel ca și procentele clasificărilor corecte. Iată cum arată procentele predicției corecte pentru regresia 1 - 5.

		Valori de predicție		Procent corect
		0	1	
valori observate	0	501	247	67,98%
	1	209	534	71,87%
TOTAL				69,42%

Validarea stratificării dihotomice, în varianta grupării decilelor 1 - 5 și respectiv 6 - 10, prin intermediul indicatorilor condițiilor de viață, este satisfăcătoare, și superioară, totodată, altor tipologii care ar fi putut fi acceptate. De remarcat, de exemplu, faptul că stratul *Bunăstării*, definit prin reunirea decilelor de venit 6 - 10, are valori superioare pentru posesia de bunuri esențiale, decât o are unul definit numai prin decilele 7 - 10. Pe de altă parte însă în oricare dintre decilele superioare sunt valori de posesie de bunuri mai mari decât media decilelor inferioare lor. Dacă nu vrem să acceptăm simpla grupare dihotomică, distribuția pe decile a standardului de viață, deși nu lipsită de ambiguități, răspunde dorinței de detaliere.

Posesia de bunuri esențiale pentru confortul modern (%)

	Sărăcie	Bunăstare	Total
Dependințele minime ale locuinței	55	67	61
Aparate esențiale de uz casnic	48	65	56
Telefon	40	56	48
Automobil	20	33	27
Toate cele 4 elemente	11	20	16

*

Încheiem prezentarea de față cu remarcă potrivit căreia, dacă răspunsul privind modificarea surselor standardului de viață, în condițiile trecerii la economia de piață, este afirmativ (iar procesul a continuat în perioada care a trecut de la ultima noastră cercetare), încă nu s-a produs totuși stratificarea masivă a veniturilor și a standardului de viață ale populației. Predomină și în această perioadă fenomenul de omogenizare în sărăcie. Cazurile de îmbogățire rămân încă izolate neputând fi surprinse suficient de relevant prin aceste tipuri de cercetări pe eșantioane naționale relativ mici, deși reprezentative. Nu putem extrapola efectiv valoarea de 0,3% familii bogate (peste 1 milion venit lunar pe persoană) din eșantion, la scara întregii țări deoarece ar însemna să ajungem doar la circa 25 de mii gospodării (la cele 7,3 milioane existente), dar valoarea reală este de așteptat să fie mult superioară. Tot astfel însă nu am surprins nici multe din cazurile de sărăcie extremă. Se poate deci considera că în realitate avem de-a face cu patru straturi relevante ale standardului de viață: *Sărăcie severă*; *Nivelul de trai cu mai multe sau mai puține privațiuni*, *Bunăstarea* și *Bogăția*. Rămâne ca în continuare aceste straturi să fie mai bine delimitate, pe măsură ce și situația economico-socială devine mai puțin ambiguă.

BIBLIOGRAFIE

1. A. B. ATKINSON, *Poverty and Social Security*, London, Harvester/Wheatsheaf, 1989
2. ANA BĂLAȘA, IOAN MĂRGINEAN, GHEORGHE SOCOL, ILIE SANDU, *Calitatea vieții '92*, București, CIDE, 1993
3. H. DELEEK et al (ed), *Poverty and Adequacy of Social Security in E.C.*, Aldershot, Avebury, 1992
4. STEIN RINGEN, *The Possibility of Politics*, Oxford, Clarendon Press, 1987
5. T. M. SMEEDING et al (ed), *Poverty, Inequality and Income Distribution in Comparative Perspective*, London, Harvester/Wheatsheaf, 1993
6. CĂTĂLIN ZAMFIR (coord.) *Dimensiunea sărăciei în România*, București, CIDE, 1991